

ӘОЖ 343.23.01
МРНТИ 10.77.21

Е. Әнуар, Д.Д. Сүлеймен

*Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы
Құқық қорғау органдары академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы*

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ ЖІКТЕЛУІН ТАРИХИ ТАЛДАУ МӘСЕЛЕСІНЕ ҚАТЫСТЫ

Аннотация. Бұл мақалада авторлар Қазақ хандығынан бастап қылмыстық құқықтық ғылымның қазіргі даму кезеңіне дейінгі құқық бұзушылықтарды санаттау мәселелерін қарастырады.

Тарихи талдау құқық бұзушылықтардың ауырлығына және қоғамдық қауіптілігіне қарай санаттарға бөлінуі барлық елдердің, соның ішінде қазақ мемлекетінің құқық тарихында болғанын көрсетті.

Құқық бұзушылықтар жүйесінің тарихи дамуын талдауды негізге ала отырып, қылмыстық теріс қылық енгізу үшін практикалық қажеттілік болған жоқ.

Теріс қылықтар институты енгізілгенге дейін қазақстандық заңнама қоғамдық қауіптілік дәрежесі бойынша құқыққа қарсы әрекеттерді әкімшілік құқық бұзушылықтарға, ауыр емес, орташа, ауыр және аса ауыр санаттағы қылмыстарға бөлді.

Әкімшілік құқық бұзушылықтардың үстінен теріс қылықтарды енгізу, тиісті теориялық зерттеусіз, тәуекелдерді нақты бағалаусыз, іс жүзінде құқық қолданушыны бұрмалап, құқық бұзушылықтарды ажырату туралы мәселені туғызды.

Түйінді сөздер: құқық бұзушылық; жіктеу; тарихи талдау; құқық бұзушылықтардың аражігін ажырату; қазақтардың әдет-ғұрып заңдары; қылмыстық теріс қылық; аражігін ажырату.

Е. Ануар, Д.Д. Сулеймен

*Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре
Республики Казахстан г. Нур-Султан, Республика Казахстан*

К ВОПРОСУ ОБ ИСТОРИЧЕСКОМ АНАЛИЗЕ КЛАССИФИКАЦИИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация. В данной статье авторами рассматриваются вопросы категоризации правонарушений, начиная со времен Казахского ханства до современного этапа развития уголовной правовой науки.

Исторический анализ показал, что деление правонарушений на категории, исходя из их тяжести и общественной опасности, присутствовало в истории права всех стран, в том числе и Казахского государства.

Исходя из анализа исторического развития системы правонарушений практическая необходимость для введения уголовного проступка отсутствовала.

До введения института проступков казахстанское законодательство разделяло противоправные деяния по степени общественной опасности на административные правонарушения, преступления небольшой, средней, тяжкой и особо тяжкой категории.

Введение проступков поверх административных правонарушений без должной теоретической проработки и реальной оценки рисков, фактически дезориентировало правоприменителя, что породило вопросы о разграничении правонарушений.

Ключевые слова: правонарушение; классификация; исторический анализ; разграничение правонарушений; обычное право казахов; уголовный проступок; разграничение.

E.Anuar, D.D.Suleimen

*Academy of law enforcement under the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan,
Nur-Sultan c., Republic of Kazakhstan*

ON THE HISTORICAL ANALYSIS OF THE CLASSIFICATION OF OFFENSES IN KAZAKHSTAN

Abstract. The article highlights the issues of categorization of offenses from the time of the Kazakh Khanate to the modern stage of development of criminal legal science.

Historical analysis showed that the division of offenses into categories, based on their severity and social danger, was present in the history of the law of all countries, including the Kazakh state.

Based on the analysis of the historical development of the system of offenses, there was no practical need to introduce a criminal offense.

Before the introduction of the institute of misconduct, Kazakhstani legislation and without it divided illegal acts according to the degree of public danger into administrative offenses, crimes of a small, medium, grave and especially grave category.

The introduction of misconduct on top of administrative offenses, without proper theoretical elaboration, without a real risk assessment, in fact, disorientated the law enforcement officer and raised questions about the delimitation of offenses.

Keywords: offense; classification; historical analysis; delineation of offenses; Kazakh customary law; criminal offense; delineation.

Құқық бұзушылықтардың ауырлығы мен қоғамдық қауіптілігіне қарай санаттарға бөлінуі барлық елдердің құқық тарихында болды. Бұл қазақтардың әдет-ғұрып құқығына да тән.

Қазақ құқығында қылмыс ұғымын білдіретін арнайы термин болған жоқ. «Жаман іс», «жаман қылық», «күнә», «жазық» немесе «кінә» ұғымдары қолданылды. Кез-келген материалдық және моральдық зиян келтіру құқық бұзушылық болып саналды. Егер зардап шеккен тарап оқиға туралы мәлімдемесе, бұндай теріс қылық құқық бұзушылық болып саналмады.

Қазақтардың әдет-ғұрып құқығында құқық бұзушылық жасау ниетінсіз жасалған – «қателік» және әрекетке қабілетсіз адамдар жасаған, олар үшін қылмыскердің туыстары жауапты болатын құқық бұзушылықтар – «оқиға» (оқиғалар) белгілі болды. Жаман ниеттің болуы – «жаман ой» немесе «қастық» – жауапкершілікті күшейтті. Аффект жағдайында жасалған қылмыс үшін жауапкершілік жеңілдетілді [1, 116-б.].

Жасалған әрекет үшін жаза да істелген әрекетке сәйкес болатын.

XV-XVIII ғасырларда әдет-ғұрып заңдарында жазаның келесі түрлері қарастырылған: өлім жазасы, дене және масқаралау жазалары, құн, айып, кінәлі тарапқа жәбірленушінің берілуі, қоғамнан қуылу.

Қазақтардың әдет-ғұрып заңдары адамгершілігімен ерекшеленді және мүліктік құқық бұзушылықтар үшін де, жеке адамға қарсы қылмыстар үшін де жазаның негізгі түрі мүліктік өтемақы болды.

Қазақстанның Ресей құрамына кіруі қазақтардың қоғамына жалпыресейлік құқық нормаларының енуіне әкелді.

Қазақтардың әдет-ғұрып заңдары қазақ қоғамының реттеуші-құқықтық қажеттіліктерін толық қанағаттандырғанына қарамастан, бұл құқықтық жүйе тарихтың игілігіне айналды.

Белгілі француз заңгері Дж.Карбонье айтқандай, құқықтық жүйелер жойылады. Құқықтық жүйелердің жойылуының тікелей себептері де олар пайда болатын және қолданыста болатын жағдайлар сияқты көп болуы мүмкін. Алайда, Дж. Карбоньенің айтуынша, адамзат тарихында «құқықтық жүйелер жаулап алу, революция сияқты әскери, саяси, экономикалық сыртқы себептерден жиі жойылып кетті» [2, 208-б.]. Құқықтық жүйелердің жойылуының бұл жағдайларын біз қазақ құқықтық жүйесінің жойылуынан да көріп отырмыз.

Қазақ құқығының дағдарысы Қазақстанның Ресей империясына қосылуынан басталады.

Ресей құқығының даму тарихында онша ауыр емес заңсыз әрекеттер қылмыстық құқық бұзушылық деп аталды. Сонымен, 1885 жылғы редакциядағы Қылмыстық және түзеу жазалары туралы

уложениеде заңсыз әрекеттің өзі де, жазадан қорқып, заңмен белгіленген нәрсені орындамау да қылмыс немесе теріс қылық деп танылды. Осы кезеңде Уложениемен қатар, Бейбітшілік соттары жекелей қолданатын жазалар туралы жарғы да әрекет етті, ол салыстырмалы түрде маңызы аз қылмыстық әрекеттер туралы шешімдер қабылдады.

1903 жылғы Қылмыстық уложениеде белгілі бір санаттағы әлеуметтік зиянды әрекетті жасаудың қылмыстық-құқықтық салдары ресми түрде бекітілді. Онда заң шығарушы қылмыстық әрекеттерді үш санатқа бөледі: ауыр қылмыстар, қылмыстар мен теріс қылықтар. Мұндай бөлу тағайындалған жазаларға байланысты болды. Заңда аса ауыр жаза ретінде өлім жазасы, каторга немесе елді мекенге жер аудару сияқты жаза қарастырылған қылмыстар ауыр қылмыстар деп аталды. Заңда жазаның ауыры ретінде түзету үйінде, бекіністе немесе түрмеде қамау қарастырылса, бұлар қылмыс деп аталды. Заңда қамауға алу немесе ақшалай айыппұл жоғары жаза ретінде қарастырылса, бұл теріс қылық деп есептелді.

1922 жылғы РКФСР Қылмыстық кодексі (бұдан әрі – ҚК) Қылмыстық уложениеге белгілі қылмыстық жазаланатын әрекеттердің үш санатынан бас тартты. Осыған қарамастан, кейбір авторлар ҚК-де істерді судья жеке-дара қараған қылмыстар санатының болуы ҚК-де қылмыстардан басқа теріс қылықтардың болғанын көрсетеді деп сендірді.

1926 жылы қабылданған ҚК-де де қылмыстарды ауырлығына байланысты саралау мәселесі түбегейлі шешілмеген. Онда әлеуметтік қауіпті әрекеттердің екі санаты ерекшеленді: кеңестік жүйенің негіздеріне қарсы бағытталған, ең қауіпті деп танылғандар және басқалары (46-бап). Бірінші санаттағы қылмыстар үшін жазаның төменгі шегі анықталды. Барлық басқа қылмыстар үшін тек жоғарғы шек белгіленді.

ҚК-тің 95-бабында «ауыр қылмыс» деген жаңа ұғым қолданылды. Кодекс құқық бұзушылықтарды олардың ауырлық дәрежесі бойынша топтастырды: ең ауыр, олар бойынша заң қорғаудың ең жоғары шарасын қолдануды көздеді (21 – бап),

ауыр – билік негіздеріне қол сұғу, олар бойынша заң ең аз санкцияны, «төмен емес» (46-бап) деп және басқа да қоғамдық қауіпті әрекеттер (46-бап) бойынша санкцияның көп түрін қарастырды.

Құқық бұзушылықтарды саралаудан заңнамалық түрде бас тартуға қарамастан, бұл идеяның дамуын жекелеген ғалымдар жалғастырды.

1920 жылдары ғалымдар мен практиктер қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтардың аражігін ажырату, сондай-ақ әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманы кодификациялау мәселесін көтерді. Осы кезеңде РКФСР Әкімшілік кодексінің жобасы дайындалды.

Сол жылдары ұсақ құқық бұзушылықтар туралы заңнаманы кодификациялау мәселесі түбегейлі шешілмеді.

50-жылдардың ортасында одақтас республикалар деңгейінде қылмыстық құқықты кодификациялау жүргізілді.

Алайда, 1959 жылға дейін Қазақстан аумағында қолданылған ҚК-де теріс қылық институты болған жоқ.

1959 жылғы 22 шілдедегі Қазақ КСР ҚК қылмыс ұғымын ғана қолданды.

1960 жылдарға қарай реттеуді қажет ететін жаңа қоғамдық қатынастардың пайда болуы мен дамуына байланысты елде құқық бұзушылықтарды жаңа жіктеудің қажеттілігі туындады, ғалымдар қажетті ғылыми-практикалық материалдар жинады, ғылыми институттар теріс қылықтар туралы кодекстің жобасын жасады.

1961 жылы М.Д. Шаргородский қылмыстық теріс қылықтарды бөлу туралы идеяны және барлық әлеуметтік қауіпті әрекеттерді үш санатқа бөлуді ұсынды: ерекше ауыр қылмыстар, қылмыстар және қылмыстық теріс қылықтар [3, 78-б]. Оның идеясын көрнекті ғалымдар: В.А. Владимиров, И.И. Карпец, Н.Ф. Кузнецова, А.Б. Сахаров және басқалар қолдады.

Н.Ф. Кузнецова қылмыстарды ауыр, онша ауыр емес және маңызы аз қылмыстарға (қылмыстық теріс қылықтар) жіктеуді ұсынды. Қоғамдық қауіптілік сипаты мен дәрежесі бойынша қасақана немесе абайсызда жасалған, ол үшін заң бойынша бір жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру, не басқа да жеңіл жаза көзделген маңызы аз әрекетті

қылмыстық теріс қылықтар деп есептеу ұсынылды [4, 149-б].

Г.А. Кригер қылмыс ретінде бағаланатын қоғамдық қауіптілігі аз әрекеттердің көп бөлігін, қылмыстық-құқықтық теріс қылықтар санатын құра отырып, олардан алып тастау қажет екенін атап өтті. Теріс қылықтың анықтамасында бұл әрекет социалистік қоғамдық қатынастарға қол сұғатыны, бірақ оларға айтарлықтай зиян тигізбейтіні, тигізе алмайтындығы көрсетілуі керек, соның салдарынан ол қылмыстан аз қоғамдық қауіп төндіреді [5, 5, 8-б].

В.Ф. Фефилова қылмыстық теріс қылықтар санатына үлкен қоғамдық қауіп төндірмейтін қылмыстарды, ең алдымен абайсызда жасалған қылмыстарды, маңызы аз қылмыстарды, қылмыспен тікелей шектесетін және белгілі бір жағдайларда қылмыстарға ұласатын кейбір әкімшілік теріс қылықтарды, кейбір тәртіптік құқық бұзушылықтарды (бұрын пайдакүнөмдік қылмыстары үшін сотталған адамдарды материалдық жауапкершілігі бар лауазымдарға жұмысқа қабылдау және т. б.), сондай-ақ, мүмкін, кейбір азғындық әрекеттерді (ата-ана құқықтарынан айыруға негіз болатын ата-аналардың мінез-құлқы) анықтау ұсынылды.

Н.И. Загородников пен А.В. Наумов аса ауыр, ауыр, онша ауыр емес қылмыстар мен үлкен қоғамдық қауіп төндірмейтін қылмыстарды (қылмыстық теріс қылықтар) бөлуді көздейтін қылмыстардың төрт бөлімді жіктелуін неғұрлым орынды деп санады.

Қылмыстық теріс қылықтар – бұл 2 жылға дейін бас бостандығынан айыру немесе басқа да ауыр емес жаза көзделген қылмыстар [6, 59, 60-б].

Осылайша, қылмыстық құқықтың кеңестік доктринасында қылмыстық теріс қылықтың мәнін анықтауда үш негізгі ұстаным анықталды:

1. Іс-әрекет ретінде, өзінің қоғамдық қауіптілік дәрежесі бойынша қылмыс болып табылмайды, қылмыстық құқыққа қайшы емес және қылмыстық жазаға тартылмайды (В.И. Курляндский).

2. Қылмыстармен қатар, қылмыстық заңмен тыйым салынған әлеуметтік қауіпті әрекет ретінде (М. Д. Шаргородский).

3. Қоғамдық қауіптіліктің белгілі бір дәрежесіне ие қылмыс түрлерінің бірі ретінде.

1960-1970 жылдары КСРО прокуратурасының ғылыми институтында профессор В.И. Курляндскийдің басшылығымен қылмыстық теріс қылықтар кодексінің жобасы әзірленді. Жобада теріс қылық деп «өзінің қоғамдық қауіптілік дәрежесі бойынша қылмыс болып табылмайтын, бірақ социалистік құқықтық тәртіпті бұзатын, мемлекет пен қоғамның заңмен қорғалатын мүдделерін, сондай-ақ жекелеген азаматтардың құқықтары мен мүдделерін бұзатын әрекет» түсіндірілді [7, 12-б].

Алайда, теріс қылықтар кодексінің жобасы одан әрі дами алмады.

Құқық бұзушылық жүйесінің даму тарихындағы маңызды оқиға 1983 жылы КСРО мен одақтас республикалардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасының негіздерін қабылдау болды.

Бұл заң 1984 жылы Қазақ КСР-дың Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексін қабылдауға серпін берді.

1984 жылы Мемлекет алғаш рет мемлекеттік мәжбүрлеудің маңызды саласын жіктеп – әкімшілік жауапкершілікті бекітті, әкімшілік құқық бұзушылық ұғымын орнатты, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді шешуге және әкімшілік жаза қолдануға құқылы органдар мен лауазымды тұлғалардың тізімін анықтады.

Құқық бұзушылықтарды жіктеу жолындағы келесі кезең 1997 жылы Қазақстан Республикасының ҚК-нің қабылдануы болды, ол қылмыстарды ауырлық дәрежесі бойынша бөлуді пайдалана бастады.

1997 жылғы 16 шілдедегі ҚР ҚК қылмыстарды 4 санатқа бөлуді қолданды (ҚК 10-б.). Бұл ретте «осы Кодекстің Ерекше бөлімінде көзделген жағдайларда, егер әрекет осындай әкімшілік құқық бұзушылық үшін әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде жасалса, үлкен қоғамдық қауіп төндірмейтін қылмыс үшін қылмыстық жауаптылық туындайды» деген әкімшілік преюдиция бекітілді (ҚК 10-1-б.).

Осы бағытта құқық бұзушылық жүйесін қалыптастыру аяқталды.

Содан бері ғалымдар талқыланған мәселеде түбегейлі жаңа ештеңе ұсынған жоқ.

2009 жылы Құқық бұзушылықтардың жіктелуі бағытында тарих жалғасын тапты. Бірақ бұл жолы ғылыми-зерттеу базасы нығайтылған жоқ.

ҚР Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы № 858 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасында: «...Қылмыстық құқық бұзушылықтарды жіктеу және санатқа бөлу критерийлерін айқындауда жаңа тәсілдер қажет. Өлемнің бірқатар елдерінде жасалғандай, Қылмыстық кодекс қылмыстық жазаланатын әрекеттердің өзге жіктемесіне: тиісті санаттағы қылмыстарға және қылмыстық теріс қылықтарға негізделуі мүмкін. Қылмыстық теріс қылық үшін соттау соттылыққа әкелмеуге тиіс» [8, 2.8-т.] делінген.

Жаңа жіктеу барлық тәуекелдерді мұқият зерттей отырып, осы процесті техникалық деңгейде нақты бағалай отырып, нақты мәселелерді шешу қажеттілігінен туындауы қажет деп санаймыз.

Біздің ойымызша, қылмыстық заңның жаңа кодификациясының жалғыз нақты себебі қылмыстық заңның шекараларын түсіну тұрғысынан посткеңестік деформацияларды жеңу болмақ.

Қылмыс идеясының айналасында шоғырланған қылмыстық заңның қазіргі шекаралары кеңестік кезеңде қалыптасқанын есте ұстаған жөн. Бүгінгі таңда оның шегінен тыс көптеген нормалар мен институттар қалды, олар ресми түрде «қылмыстық-құқықтық» болып саналмайды, бірақ іс жүзінде қылмыстық репрессияның типтік нысандары болып табылады. Мысалы – әкімшілік қамауға алу.

Бірақ, бұл процесс үшін маңызды ғылыми зерттеулер түрінде ешқандай іргелі негіз қаланбағанын атап өткен жөн.

Л.В. Головки атап өткендей, «қазіргі еуропалық қылмыстық құқықтың негізін қалаған 1810 жылғы Еуропа үшін классикалық француз Қылмыстық кодексі қылмыстық әрекеттердің (қылмыстық заң бұзушылықтардың) үш деңгейлі жіктелуін қамтыды, сонымен қылмыстармен (crimes)

қатар «қылмыстық теріс қылықтар» (delits) және «қылмыстық құқық бұзушылықтарды» (contraventions) атап көрсетті. Заң шығарушы үшін оларды ажыратудың өлшемі, әрине, соңғысының қоғамдық қауіптілігіне (пенализация және криминализация критерийлері) байланысты әрекеттің жазалануы болды, бірақ құқық қолданушы үшін – ол нақты жағдайда қолдана алатын жазаның сипаты мен түрі (материалдық-құқықтық аспект), сондай-ақ тиісті істерді қарауға құзыретті сот жүйесінің буыны (іс жүргізу аспектісі) болды.

Сонымен бірге, француз ҚК-нің тұжырымдамасы мемлекет жазалайтын кез-келген заң бұзушылық жазаның ауырлығына қарамастан (айыппұлдан өлім жазасына дейін) қылмыстық заңның құрамына кіретіндігіне негізделген. Олардың аражігін ажырату ішкі салалық қылмыстық-құқықтық проблема болды, ал қылмыстық құқықтың өзі тек қылмыстар туралы ғана емес, сонымен қатар жазалау құқығы (жеке адамға салынатын жария-құқықтық санкциялар) болды және бұл көптеген тілдерде көрініс тапты (фр. droit penal; итальян. diritto penale; ол. Strafrecht).

XX ғасырда классикалық қылмыстық заң жаңа сын-қатерлерге, қоғамдық өмірдің үлкен технологиялануына (жол қозғалысы, көлік, өнеркәсіп, құрылыс және т.б.) тап болды, нәтижесінде айыппұлмен жазаланатын ұсақ «қылмыстық құқық бұзушылықтар» саны (жылдамдықты арттыру, көлік құралдарын дұрыс қоймау және т. б.) «қар үйіндісі» сияқты өсе бастады. Дәстүрлі сот рәсімдеріне негізделген классикалық қылмыстық сот төрелігінің енді оларға әлі келмеді.

Салыстырмалы құқықтық тұрғыдан алғанда, айыппұлмен жазаланатын ұсақ қылмыстық тыйымдар санының күрт өсуі мәселесін шешудің екі нұсқасы табылды:

1) кейбір елдер (Франция, Бельгия және т.б.) қылмыстық әрекеттердің үш мүшелі жіктелуін сақтап, «қылмыстық құқық бұзушылықтарды» өздерінің ҚК-нің ресми шекараларында қалдырды. Бірақ, керісінше олар бірқатар «қылмыстық құқық бұзушылықтар» бойынша іс жүргізуді барынша жеңілдетіп, оларды сот құзыретінен әкімшілік органдардың (ең алдымен полиция) құзыретіне ауыстырды.

Мұндай жағдайда біз материалдық-құқықтық емес, қылмыстық құқық бұзушылықтар санының өсуі мен соттардың шамадан тыс жүктелу проблемасын жеңудің таза процедуралық техникасы туралы айтып отырмыз.

2) басқа елдер (Германия, Италия және т.б.) басқаша әрекет етті. Олар қылмыстық әрекеттердің (қылмыс және қылмыстық теріс қылық) үш мүшелі емес, екі мүшелі жіктелуін сақтай отырып, ұсақ «қылмыстық құқық бұзушылықтарды» өздерінің ҚК-нен шығарды. Сонымен бірге, бұрынғы «қылмыстық құқық бұзушылықтар» жай «ұсақ құқық бұзушылықтарға» айналды, өйткені оларға санкцияны соттар емес, дербес әкімшілік органдар қолданып, «әкімшілік» ретінде белгілей бастады. Осылайша, бұл елдерде қылмыстық құқық екі ішкі жүйеге бөлінді: а) классикалық қылмыстық құқық; б) қылмыстық-әкімшілік құқық немесе «ұсақ санкциялар құқығы», яғни белгілі бір қауіпті емес құқық бұзушылықтар үшін айыппұл түріндегі жазаны сот емес, әкімшілік органдар қолдана бастады (кейінгі сот қорғауының кепілдігін сақтай отырып)» [9, 42-52-б.].

Отандық реформаны осы тұрғыдан қарастыра отырып, Қазақстан заңнамасы онсыз да әлемдік стандарттарға сәйкес келетінін мойындау керек [8], бұл салада қоғамдық қауіптілік дәрежесі бойынша құқыққа қарсы әрекеттерді әкімшілік құқық бұзушылықтар, онша ауыр емес қылмыстар, ауырлығы орташа қылмыстар, ауыр қылмыстар және аса ауыр қылмыстар туралы егжей-тегжейлі бөлу қарастырылған.

Шын мәнінде, көптеген елдердегі теріс қылықтар санкция бойынша біздің орташа ауырлықтағы қылмыстарымызға сәйкес

келеді [10] (Австрияда [11] және Польшада [12] ең көп жаза 3 жылға дейін, Германияда [13] 1 жылға дейін).

Қорытындылай келе, келесі тұжырымдарға келдік.

Құқық бұзушылық жүйесінің тарихи дамуына сүйене отырып, қылмыстық теріс қылық енгізу үшін практикалық қажеттілік болмағанын атап өтеміз.

Құқық бұзушылықтарды қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтарға бөлу алдында ғылыми және практикалық материалдарды жинаумен қатар жүретін ұзақ тарихи процесс болды. Теріс қылықтарды немесе әкімшілік құқық бұзушылықтарды енгізу қажеттілігі туралы тарихи дауда нүкте 1983 жылы КСРО мен одақтас республикалардың әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасының негіздерін қабылдаумен қойылды.

1997 жылдан бастап қолданыстағы құқық бұзушылықтардың жіктелуі қоғам мен құқық қорғау органдарының қажеттіліктерін қанағаттандырды. Қылмыстар үшін жауапкершілік ауырлық дәрежесі бойынша сараланды. Қылмыстың ауырлығына сүйене отырып, жазалар, соттылықты жою мерзімдері есептелді және басқа қылмыстық репрессия институттары қолданылды.

Әкімшілік құқық бұзушылықтарға теріс қылықтарды енгізу, тиісті теориялық зерттеулерсіз, тәуекелдерді нақты бағалаусыз, құқық қолданушыны іс жүзінде адастырды және құқық бұзушылықтардың аражігін ажырату туралы сұрақтар туғызды.

Жаңа жіктеудің доктриналық негіздемесінің болмауы теріс қылықтарды басқа құқық бұзушылықтардан ажырату критерийлерін және жаңа институттың қажеттілігін іс жүзінде түсінбеуге әкелді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абиль, Е.А. История государства и права Казахстана: Курс лекций. /3-е изд. //Е.А. Абиль// Перераб.и доп. Караганда: ТОО «Учебная книга», 2005. 116 с.
2. Carbonnier Jean, Sociologie juridique, Paris, Presses Universitaires de France, 1978, 423 p.
3. Шаргородский, М.Д. Вопросы общего учения о наказаниях в период развернутого строительства коммунистического общества //М.Д. Шаргородский// тезисы докладов научной конференции «Советское государство и право в период развернутого строительства коммунизма». Ответственный редактор Н.А. Беляев и др. Л., 1961. С. 318.
4. Кузнецова, Н.Ф. Преступление и преступность //Н.Ф. Кузнецова// М., 1969. С.408.
5. Кригер, Г.А. Конституция СССР и совершенствование уголовного законодательства //Г.А. Кригер// Вестник Московского университета. Серия «Право». 1979. № 2. С. 74.
6. Загородников, Н.И., Наумов, А.В. Теоретические основы классификации преступлений в уголовном праве //Н.И. Загородников// Правоведение. 1983. №2. С.228.

7. Курляндский, В.И. Преступление и проступок //В.И. Курляндский// Литературная газета, №44. 1974. С.102.

8. Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы № 858 Жарлығы.

9. Головкин, Л.В. Соотношение уголовных преступлений и административных правонарушений в контексте концепции Criminal Matter (уголовной сферы) //Л.В. Головкин// Международное правосудие №1(5), 2013. С.130.

10. International classification of crime for statistical purposes (ICCS) [Electronic resource] – Access mode: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/8305054/KS-GQ-17-010-EN-N.pdf/feefb266-becc-441c-8283-3f9f74b29156> (Access data: 17.02.2020).

11. zdnia 19 kwietnia 1969r. KODEKS KARNY Art. 5 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1969-13-94,16787601.html> (Access data: 17.02.2020).

12. Was ist eine Straftat? Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 4. Dezember 2019 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.bussgeldkatalog.org/strafat/> (Access data: 17.02.2020)

13. Strafgesetzbuch § 12 Verbrechen und Vergehen [Electronic resource] – Access mode: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_12.html (Access data: 17.02.2020).

List of References:

1. Abil, E. A. History of the state and law of Kazakhstan: A course of lectures /3rd ed //E.A. Abil// Pererab.and Add. Karaganda: «Uchebnaya kniga» LLP, 2005. 116 б.

2. Carbonnier Jean, Sociologie juridique, Paris, Presses Universitaires de France, 1978, 423 p.

3. Shargorodskij, M.D. Voprosy obshhego uchenija o nakazaniyah v period razvernutoho stroitel'stva kommunisticheskogo obshhestva //M.D. Shargorodskij// tezisy dokladov nauchnoj konferencii «Sovetskoe gosudarstvo i pravo v period razvernutoho stroitel'stva kommunizma». Otvetsvennyj redaktor N.A. Beljaev i dr. L., 1961. S. 318.

4. Kuznecova, N.F. «Prestuplenie i prestupnost» //N.F.Kuznecova// M., 1969. S.408.

5. Kriger, G.A. Konstitucija SSSR i sovershenstvovanie ugolovnoho zakonodatel'stva //G.A.Kriger// Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija «Pravo». 1979. № 2. S. 74.

6. Zagorodnikov,N.I., Naumov,A.V. Teoreticheskie osnovy klassifikacii prestuplenij v ugolovnom prave //N.I. Zagorodnikov// Pravovedenie. 1983. №2. S.228.

7. Курляндский,В.И. Преступление и проступок //В.И. Курляндский// Литературная газета, №44. 1974. С.102.

8. On Conception of legal policy of the Republic of Kazakhstan for the period from 2010 to 2020: The Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated 24 August 2009 №. 858.

9. Golovko, L.V. Sootnoshenie ugolovnyh prestuplenij i administrativnyh pravonarushenij v kontekste koncepcii Criminal Matter (ugolovnoj sfery) //L.V. Golovko// Mezhdunarodnoe pravosudie №1(5), 2013. С.130.

10. International classification of crime for statistical purposes (ICCS) [Electronic resource] – Access mode: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/8305054/KS-GQ-17-010-EN-N.pdf/feefb266-becc-441c-8283-3f9f74b29156> (Access data: 17.02.2020).

11. zdnia 19 kwietnia 1969r. KODEKS KARNY Art. 5 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1969-13-94,16787601.html> (Access data: 17.02.2020)

12. Was ist eine Straftat? Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 4. Dezember 2019 [Electronic resource] – Access mode: <https://www.bussgeldkatalog.org/strafat/> (Access data: 17.02.2020).

13. Strafgesetzbuch § 12 Verbrechen und Vergehen [Electronic resource] – Access mode: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_12.html (Access data: 17.02.2020).